

Становище
по конкурс за заемане на академичната длъжност “доцент”
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология
(Български език, Старобългарски език),
обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ (ДВ, бр. 64/16.08. 2016 г.)
от проф. д.ф.н. Петя Запрянова Янева

В конкурса участва единственият кандидат гл. ас. д-р **Анета Гергова Димитрова**. Д-р Анета Димитрова е завършила Българска филология с бакалавърска степен през 2001 г. През 2002 г. се дипломира като магистър по старобългаристика, а през 2004 г. като бакалавър по Класическа филология. Получава докторска степен през 2008 г. с дисертация на тема „Синтаксис на преславските преводни жития (Антоний Велики, Нифонт, Теодор Студит, Йоан Златоуст)“. Всички посочени степени на висше образование е завършила в СУ „Св. Климент Охридски“. От 2005 до 2008 г. е хоноруван асистент по старобългарски и старогръцки език в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2007 г. става редовен асистент по класически езици към Катедра по чужди езици на Филологическия факултет на ЮЗУ, а от 01.09.2008 г. е асистент, от 15.12.2008 г. – старши, а от 08.02.2010 г. – главен асистент по старобългарски език към Катедрата по кирило-методиевистика на ФСФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Преподавателската заетост, научната степен и трудовият стаж на кандидатката напълно отговарят на изискванията на чл. 53, ал. 1 и 2 от Закона за развитието на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност „доцент“.

За конкурса д-р Анета Димитрова представя 1 монография, 11 статии (1 на чужд език), 6 рецензии, 2 популярни издания, 2 коментирани превода.

Монографичният труд „Златоструят в преводаческата дейност на старобългарските книжовници“ е посветен на разкриване на специфичните черти на първите 45 слова от пространната редакция на сборника.

Това е сложен паметник, поставящ много проблеми дори в гръцкия си оригинал, да не говорим за неговия старобългарски превод, където неяснотите се мултиплицират. Затова още във въведението, а след това и в главата „Основни принципи и методи на работа“ А. Димитрова с отговорността на зрял учен е направила подробно описание на онези стъпки, които е следвала в своето проучване и неговото представяне. Подчертана е липсата на хомогенност в пълната редакция на паметника и оформянето ѝ вероятно в два етапа. Въз основа на това се е стигнало до отделянето на първите 45 слова, за които може да се приеме, че са стояли в оригиналния Симеонов Златоструй, т.е. в първоначалната редакция на сборника.

Тъй като гръцките издания са недостатъчни, а за старобългарския превод почти напълно отсъстват, за обективизиране на работата са привлечени значителен брой ръкописи. За славянската традиция са използвани основно два руски преписа от XV в., които съдържат точно този състав - № 33.2.12 от Библиотеката на Академията на науките в Санкт Петербург и № 214 от сбирката на Чудовския манастир, сега в Държавния исторически музей в Москва. Въпреки късната си дата, тези ръкописи съдържат много добре запазена редакция на превода. Допълнително са привлечени още

4 ръкописа, два от които са сръбски. За гръцката традиция кандидатката е направила допълнително проучване за установяване на варианти на гръцкия текст, стоящи най-близо до оригинала и това е много важен принос към изследванията на Златоуструя. Част от тези нейни наблюдения са публикувани и в статията „Гръцките версии на Златоустовите коментари върху посланието на ап. Павел до Тит и Деяния на апостолите в сборника Златоуструй“. Така освен изданието на Златоустовите хомилии в *Patrologia Graeca*, което до голяма степен дава сигурна основа за съпоставка със старобългарския превод, се използват и контролни ръкописи, отговарящи на следните отлично обосновани критерии – ранна датировка, достъпност и степен на отклонение от печатния текст. Списъкът на използваните гръцки ръкописи е дълъг – 6 de viso и 16 по дигитални копия. Така са осигурени отлични предпоставки за провеждане на качествено изследване.

А. Димитрова спазва и друго важно условие за разкриване на характеристиките на старобългарския превод, а именно установяването на отношенията между редакциите на Златоуструя. В една малка глава в уводната част, използвайки постиженията на други изследователи в тази област и свои собствени наблюдения, тя достига до 7 извода, които потвърждават или уточняват направени вече хипотези и добавят нови заключения. Те са формулирани в заглавията на подглавите. Сред тях от особено значение според мен са твърденията, че кратката редакция не представя задължително по-архаични форми от пълната и че архетипът на пълната и кратката редакция не е самият Симеонов Златоуструй, а негова редакция поне второ поколение (с. 30-31), като последното се подкрепя от по-коректно състояние на хомилии и фрагменти, включени в други сборници. Тези изводи свидетелстват за критично отношение на авторката както към нейните извори, така и към вторичната литература. Те съдържат значителни приносни елементи и се потвърждават от последвалия конкретен анализ на текстовете.

Същото в общи линии може да се каже и за търсенето на паралели с преславската книжнина, за да се установят приликите и разликите с нейните представители, а също и за формирането на критерии, по които да се проучат граматичните характеристики – морфологични, синтактични и лексикални.

За преславската книжовна школа основополагащи са били проследяването на конкретни лексеми (преславизми, непреславизми и прабългаризми), малкият дял на заемките от гръцки, гъвкавостта и свободата на превода.

За морфологията на преден план изпъква употребата на архаични форми, при синтаксиса ударението пада върху членуваните конструкции, начините за изразяване на непряка реч, включително употребата на декларативни инфинитиви, да-формите като заместители на инфинитива, архаичната глаголна рекция и преводите на родителния падеж за притежание. От изброените до тук критерии за проучване на граматическите характеристики на превода за спорна смятам само превода на родителния падеж за притежание, защото той се влияе в много голяма степен от случайността при избора на похвати. Струва ми се, че ако направим изследване на тази категория в който и да е съвременен превод от старогръцки, изводите няма да са много по-различни. Като цяло обаче избраните езикови показатели и обединяването им в система са теоретичен принос на А. Димитрова в методологията на изследване на старобългарските преводи от гръцки.

Много ценни са обобщенията за използването на библейските цитати в Златоструя. Те са продиктувани от задълбочен анализ и отразяват по категоричен начин многопластовите проблеми, свързани с тяхното използване не само в Златоструя, но и във всички паметници от тази епоха. Затова могат да послужат като програмни постулати за проучването на библейските цитати в редица преводни старобългарски текстове, още повече че те са подкрепени от примери за някои типични подходи към тях при превода на Златоструя (с. 62-64).

Накрая, но не на последно място, А. Димитрова е коментирала още един важен момент – доколко са Златоустови хомилиите от двете редакции на сборника. На отговорите на този въпрос, макар и не докрай изчерпателни поради спецификите на засвидетелстването на неговите творби, изследователите задължително трябва да се опират, за да разграничат някои от причините за появяване на разночетенията в преводите, стилистичните различия и др.

След изчерпване на всички теоретични проблеми авторката се е насочила към конкретен анализ слово по слово в съответствие с изготвената от нея схема (с. 75-279) при стриктното спазване на всички изброени ограничения. Този анализ е изчерпателен, направен е с отлично познаване на двата езика и носи белезите на скрупульозната педантичност на немската школа по класическа филология.

В съответствие с гореизложеното изводите, които А. Димитрова ни предлага в своето заключение, са точни и убедителни. Независимо от констатацията, че езикът на Златоструя не е хомогенен, на преден план са изтъкнати няколко характерни черти, които могат да се проследят в целия сборник: широка употреба на типични преславски съюзи, засвидетелстване на дативни енклитики от личното и възвратното местоимение, преобладаващи форми за описателно бъдеще време, архаична рекция на глагола *хотѣти*. Освен тези синтактични характеристики на преславската книжнина, посочени в следваните от авторката трудове на А. Минчева, се наблюдават и други: сравнително последователна употреба на двойствено число, въз основа на което изследователката прави извода за жизнеността на тази категория, отсъствието на форми за прост аорист, честа липса на окончание –тъ за 3 л. ед. ч. в сегашно време на глаголите, ниска честотност на абсолютните конструкции, общи тенденции за превод на гръцките членувани конструкции, богата лексика с малко гръцки заемки.

Резултатите от изследването по безспорен начин изтъкват приносния характер на рецензирания труд. Към тях бихме могли да добавим приложенията с обобщени доказателства за особеностите на превода, със статистиката върху употребата на членувани конструкции, гръцко-старобългарския словник и най-вече изданието на слова № 12, 40 и 42 с гръцки паралел по Оксфордския ръкопис New College 75-76, което ще бъде много полезно и за бъдещи проучвания. Това ми дава основание да твърдя, че пред нас е хабилитационен труд с много високо качество.

Научните статии, представени за конкурса, само донякъде се свързват с темата на монографията. Всъщност част от тях представляват съществени допълнения към нея, защото разглеждат възможностите за групиране на отделните слова по стил на превода (статии № 2, 3, 5, 6, 7 и 8), преводаческите подходи (статия № 5), отношението на превода от Златоструя с преводите в други славянски сборници (статии № 6, 7, 8 и 9). В

тях е следвана методиката, определена в монографията, което е спомогнало да се докаже, че:

1. Определянето на стилово свързани групи слова в Златоструя е относително, но въпреки това има отчетливи характеристики, които показват наличието на различни преводачески подходи и водят до хипотезата за работа на повече от един преводач.

2. При „Слово за лъжепророците“ в Беседа против богомилите на презв. Козма е използван нов превод, а не този от Златоструя.

3. Има случаи на преработки на съществуващи в Златоструя преводи – откъси в „Измарагд“ и Изборника от 1076 г.

Статията „Житието на св. Теодора Александрийска – славянски преводи и редакции“ е част от подготовката за издаването на паметника, за което А. Димитрова е включена в проект на Института за славистика на Виенския университет. Тя е ценна както с установяването на взаимоотношенията между съществуващите преводи на житието и определянето на историята в развитието на текста, така и с построяването на стема на ръкописите, засвидетелстващи различните редакции. Допълнителен принос представлява отнасянето на фрагмента от житието в Изборника от 1076 към друг изходен гръцки оригинал.

Много любопитна и полезна е статията за храненето на римляните (№ 12), която показва още един аспект на живата връзка на д-р Димитрова с класическото ѝ образование и интересите ѝ в областта на римската и старогръцката литература и култура.

За периода 2008 – 2016 г., т.е. след получаването на докторската степен, А. Димитрова е участвала в над 35 конференции, от които 11 международни, изнесла е лекция в Института за славистика на Виенския университет, включила се е в 7 научни проекта, по програма Еразъм и Еразъм+ е осъществила цикъл от лекции в университета в Берн, Швейцария, и в Лодзкия университет, Полша, специализирала е във Виенския университет, Австрия, в Централноевропейския университет, Будапеща, в Регенбургския университет, Германия, както и в 3 летни школи в България.

Чрез по-малките си публикации, предхождащи издаването на монографията, участието в международни конференции и научни проекти д-р Димитрова е позната на научната общност, нейните изводи се ценят и цитират. Установени са над 32 цитирания на нейни разработки у нас и в чужбина.

Като преподавател по старобългарски и старогръцки език тя провежда обучение, съобразено с най-новите тенденции в развитието на висшето образование. Отзивите от студентите за работата в нейните часове са много добри.

Заклучение:

Отличните качества на научните трудове на д-р Анета Димитрова, нейната нагласа към висок професионализъм и като учен-изследовател, и като преподавател, и специално постиженията ѝ в проучването на старобългарските преводи от гръцки, ме карат убедено да препоръчам на почитаемото научно жури в да утвърди **Анета Гергова Димитрова за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Български език, Старобългарски език).**